

Az államfő párt(ok)on kívüli... Vas megye népművészete

BESZÉLGETÉS STRAUB F. BRUNÓVAL

— Messziről, az életút kezdetétől kell indítani ezt a beszélgetést: még azelőtt, hogy az Akadémia Szegedi Biológiai Központjának alapítója, első vezetője lett, a Nobel-díjas Szent-Györgyi Albertnek, az évszázad egyik legnagyobb magyar tudósának volt munkatársa, tanítványa, követője. Most, 75. születésnapját ünnepeelve, tudósként-emberként, sőt, immáron államférfiként is: milyen útravalót kapott Szent-Györgytől?

— Elsősorban, azt hiszem, a rendkívül széles körű érdeklődést. A tudomány mellett a sport, a zene, a szobrászat, szinte minden érdekelte Albertet is. Nekem a tudományon kívül főleg az irodalom az, ami a kutatásban „a másik oldalt” jelenti. És ezen belül is a politikai olvasmányok! Amelyek persze hogy a politizálás felé „hajlítják” az embert: ebben közvetlenül hatott rám Szent-Györgyi Albert. Valahányszor hazajött, igyekezett maga körül mindent megváltoztatni: mindent analizálni, azután a részletek változtatásában a lehető legjobban résztvenni — ez volt a „programja”. Úgy érzem, ebből ragadt rám is valami...

— Tudós és államfő egy személyben: ilyesmi sem fordult eddig elő a magyar történelemben. E két hivatás összefonódását ön hogyan minősíti?

— Sajátos helyzet, valóban. Csak hogy először is az Elnöki Tanács elnökének lenni köztudomásúan nem jelent olyan államférfit, aki hatékony vezető szerepet tölt be és funkciója meghatározó lenne a politikai döntésekben. En ezt a kettősséget alapvetően úgy tekintem, mint következményt: bizonyos előzmények miatt alkalmasnak találtattam arra, hogy ilyen funkcióban reprezentáljam: egy pártönkivüli értelmiségi az, aki a mai magyar politikai viszonyoknak ezen a poszton legjobban megfelel. Előzményeken azt értem, hogy korábban különböző ENSZ-szervezetekben már hosszabb időn át képviseltem Magyarországot, tehát valamennyire megismertem a nemzetközi szintű politizálás formáit. Nyilván ez is közrejátszhatott, amikor szóba kerültem... Azonkívül: sokan tudják, hogy nyugdíjas létemre szívesen vállalkozom mindig valami újnak a kidolgozására, a próbára, hogy ilyesmit én magam hogyan tudok véghezvinni. Kreatív vállalkozásnak érzem hát az államfői tisztelet — nem könnyű, de az esetek többségében megfelelő „trenírozás” után elvégezhető...

— Az Elnöki Tanács elnökének tisztét igen sokan csak afféle „diszfunkciónak” tartják, s éppen ezzel magyarázzák, hogy egy pártönkivüli is betöltheti ezt a posztot. Mi a véleménye: növekedhet a pártönkivüliek súlya, szerepe az ország politikai életében?

— Nyilvánvalóan nőni fog. Az az igazság, hogy 1956 után jó néhány-szor deklarálták, az úgynevezett néprfrontpolitika elvének megfelelően, hogy pártönkivüliek pártfunkció kivételével bármilyen tisztséget betölthetnek ebben az országban, de a gyakorlat egészen mást mutatott. Bizonyos mértékig a tudományban talán sikerült elérni ilyesmit, de országos méretekben ez az elv máig nem vált a praxis részévé. Ma, amikor a másként gondolkodók, a nem marxisták fokozódó megbecsüléséről beszélünk, tekintettel kéne lenni egy pofonegyszerű tényre: hogy hiszen a lakosság elsőpró többségéről van szó — a magyar népesség több mint 90 százaléka pártönkivüli! Ráadásul zömmel olyan pártönkivüliekből áll, akiknek van érzéke a párt valóban haladó eszméket valló képviselőit (is) követni, az ilyen eszméket elfogadni és megbecsülni. Ez az embercsoport potenciálisan hatalmas erő, amely óriási hasznot hozhat az országnak. Azután: országos ügyeken túl a helyi kérdésekben is felértékelődőben a pártönkivüliek szerepe. Egy kisközségben vagy egy kisvárosban a különböző társadalmi, állampolgári szervezetek és mozgalmak képviselőiként egyre nagyobb aktivitással fognak részt kérni a munkából, és biztos vagyok benne, hogy komoly értékeket hoznak létre. A pártönkivüliek nagy tömege természetesen nagyon különböző emberek ugyan, de nem hogy sem-

miféle negatív minősítéssel nem illetetők, hanem ellenkezőleg: megnövekedett társadalmi és politikai jelentőséggel rendelkező polgárai lesznek a hazának.

— Az Elnöki Tanács elnökének tisztéről is mind komolyabb viták folynak mostanában. A köztársasági elnöki funkció létrehozása, illetve ezzel párhuzamosan az Elnöki Tanács megszüntetése is szóba kerül. Hogyan vélekedik minderről az Elnöki Tanács elnöke?

— Többször kifejtettem már: az államélet szakkérdéseire jól értő politológusok fognak javasolni, a politikai erők pedig majd döntenek, mi is történjék e téren a jövőben. Jómagam úgy vélem, a legtöbb ember gondolkodása valóban abba az irányba változik, hogy egy kollektív államfői testület helyett egy egyszemélyes államfői funkcióról szólnak, e tisztséget meghatározó és szabályozó passzus kapjon helyet az új alkotmányban. Ez annyit jelent, hogy az államfő így majd az eddiginél jóval erősebb politikai hatalommal rendelkezik, a testület megszüntével annak teljes súlya reá „száll”. Az Elnöki Tanácsra pedig nyilvánvalóan már csak azért sem lesz szükség, mert a parlament előreláthatóan jóval többször fog ülésezni, mint eddig, az Elnöki Tanács pedig korábban az egyes ülészakok közötti időben töltötte be a törvényhozó hatalom szerepét, úgynevezett törvényerejű rendeleteket kibocsátva. Ez utóbbiak, ha jobban belegondolunk, eleve meglehetősen fura képződmények — felszámolásuk hát alighanem indokolt lesz... Minden szempontból logikusnak látszik tehát, ha a magyar köztársasági elnök igazi politikai államfő lesz, aki az uralkodó párt és az ország egésze közötti egyensúlyt képviselné. Jelölésre egyelőre különböző elképzelések vannak, az egyik szerint például az MSZMP Központi Bizottsága jelölne erre a posztra, én azonban ezt nem tartom jó megoldásnak: megfelelőbb, egészségesebb lenne, ha független választással kerülhetne funkciójába.

— Mit gondol: az új államfőnek, a leendő köztársasági elnöknek is pártönkivülinek kellene lennie?

— Igen, Azt hiszem, így lenne a legmegfelelőbb. De nem olyan államfőre gondolok, mint én vagyok: sokkal inkább politikán felüli, kellő politikai gyakorlattal rendelkező emberre van szükség, megfelelő tapasztalatokkal mondjuk a

tömegtájékoztatásban és a közigazgatásban egyaránt. És — legyen elhivatása ez a föladat! Énhozzám, ha tudomány és politika együtt, egymással párhuzamosan vetődik föl, mégis mindig a tudomány áll közelebb... Aki 1990-ben államfőként majd szóba kerül, mindenképpen a megváltozott és tovább változó hazai viszonyokhoz alkalmazkodni képes ember kell legyen.

— Milyennek ítéli meg a ma és a közeljövő magyar belpolitikai helyzetét?

— Jellegzetesen átmeneti állapotban él most a magyar világ. A változások még nem forrtak ki, s úgy érzem, még vagy két évig egy folyamatos forrás állapota lesz a meghatározó. Államfőként a politikai egyeztetés nem az én feladatom. Nekem a meglévő, a még érvényes ügyrendi szabályok szerint kell eljárnom az Elnöki Tanács elnökeként. Nem az én feladatom másképp csinálni bármit, mint eddig volt: de az már igen, hogy a most zajló folyamatokban erőmhöz és lehetőségeimhez mérten az értelmiséget, a pártönkivüli tömegeket, a határokon túli összmagyarság érdekeit képviseljem. Újévi beszédem után sokan csodálkoztak, hogy a magyar parasztságról, a határokon túl nemzetiségként élő magyarokról és az értelmiségről beszéltem, ebben a sorrendben. És hogy arra helyeztem a hangsúlyt, hogy ezt az országot az ország népének és nem a párttagoknak kell „megesimálniuk”. Pedig nincs min csodálkozni: azt a gondolkodást, ami kezd teret hódítani Magyarországon, a hatalmas változásokat meghirdető párttervezet deklarálta és „szentesítette” ugyan, csak éppen az a baj, hogy még most is elég sokan arra várnak, mondja meg a párt, mit kell csinálni. Ez nagyon nem jó így! Nemcsak a 800 ezer pártagnak, de a határokon belüli tízmillió, összesen pedig a 15 millió magyarnak kell a változásokon együtt munkálkodnia. Elfogadva egyebek között, hogy mindehhez egy erőteljesen megváltozott stílusú munka szükséges. Nagyon fontosnak tartom, hogy az emberek ne egyedül a párttól várják, mi fog történni. A maguk szempontja, érdekei szerint járuljanak hozzá, mi történjék, s akkor előbb-utóbb az is fog történni. Hiszen végső fokon tényleg rajtuk múlik minden. Mindannyiunkon: minden magyaron, aki ezen a Földön él.

DOMONKOS LÁSZLÓ

PAPP GYÖRGY METSZETE

ÁRPÁS KÁROLY

Május

orgonavirág
bokor-katedrálisok
litániaja

BALOG JÓZSEF

Macskaszem

akkor nézd meg
a felpuffadt macskát!

engedelmes puha négy talpát
süti a lámpafény
simogatja a fénykefe
duplára dagadt teste
szemei sárga tócsák
ahogy sohase néz
még egy macska se

az utcára nyíló pinceablakon
rácsok taszigálják újra a
látványt

nézd pincében fekszik
nézd halott
mérgezett
fekete cicád

padló beton
vakolt üres
falak

ennyi a túlvilág
két test:
egy rohadó árnyék és
fekete cicád

Régi agyagedények

Hosszú ideje nélkülözünk egy reprezentatív, állandó népművészeti kiállítást a fővárosban. Vidéki múzeumaink leg többjében pedig — érthetően — a tájegység népművészeti anyagát gyűjtik, állítják ki. Mégis, ha valaki a magyar népművészet jeles és jellegzetes alkotásaiban akar elmélyedni, valamelyik megyei, városi múzeumba kell elutaznia. Hacsak nem vendégeskedik éppen Budapesten a gyűjtemény.

Még a nyolcvanas években indult európai hódító útjára a szombathelyi Savaria Múzeum néprajzi gyűjteményéből összeállított kollekció. A nyugat-magyarországi népi díszítőművészet híres kiállítását Bárdosi János, a múzeum néprajzi osztályának azóta elhunyt tudós igazgatója szor-

galmazta. És a rendkívül gazdag anyag sikerrel szerepelt Prága, Szófia, Varsó, Krakkó, Berlin és Bécs kiállítótermeiben. Ezt a vándorkiállítást kibővítye 1984-ben bemutatták Szombathelyen is. És most egy évig Budapesten, a Néprajzi Múzeumban láthatjuk a *Népi díszítőművészet Vas megyében* című bemutatót, a turista-szerzonra legalább így csökkentve a nemzeti kiállítás hiányát.

A nép nem alkot öncélú művészi tárgyakat, hanem csak használati eszközöket díszíti. E használati tárgyakon megjelenő művészetet nevezi a szakirodalom a népi díszítő művészetnek. Bizonyos használati eszközöket — tükrösöket, borotvatartókat, mángorlókat, súlykolókat, pásztorbotokat, juhászkapókat — a tárgyakhoz, anyagukhoz illeszkedő technikával, állandó motívumokkal díszítették.

A Vas megyei gyűjtemény különösen gazdag pásztorfaragásokban. Különleges és korai anyaggal is rendelkeznek. A 18. században geometrikus, ékrovásos technikákkal, később a tájra jellemző spanyolozással, karcolt díszítéssel vagy domború faragással készültek e tárgyak. Az előbbieket mértani díszítmenyeit a szabadabb vonalvezetésű növényi ornamentika, a virágdíszítés követi, majd a múlt század elején megjelent az alakos ábrázolás is. A spanyolozásról az 1830-as évektől van emlékün Vas megyéből. A fa kivájt, kifaragott mélyedéseibe spanyolviaszt nyomkodtak. A pásztor saját magát és szeretőjét, cimboráját, a betyárt gyakran faragja csakúgy, mint vallásos és hazafias jelképeket. Az alakok híven ábrázolják a kor öltözködési szokásait, viselettörténeti dokumentumot szolgáltatva ezzel.

A néprajzkutatást Vas megyében a 18. században Béli Mátyás neve fémjelzi. Itt folytatta Sebestyén Gyula és Vikár Béla a népköltészet gyűjtését. Kárpáti Kelemen, az első múzeumigazgató 3600 tárggyal alapozta meg 1900 és 1914 között a néprajzi gyűjteményt, amelyet a két világháború között Pável Agoston emelt magas szintre. Dömötör Sándor néprajzos igazgató 1949-től 1956-ig Vas megyei kutatásaival a magyar etnográfia történetébe írta be nevét. Az elődökhöz méltán folytatta a gyűjtés-kutatást Bárdosi János. Az ő emléke előtt tiszteleg ez a kiállítás.

KÁDÁR MÁRTA